

PULNOCY (405) *sb indecl* oraz *f*

pułnocy indecl (404), **pułnoc f** (1) *WitosłLut A2 (cf znac. 2.B.a. »na pułnoc«)*.

pułnocy, pułnoc (281), **połnocy** (124); puł- *PatKaz III* (3), *March*³, *LubPs*, *Leop* (36), *BibRadz* (24), *OrzRozm*, *Mącz* (22), *OrzQuin*, *SienLek*, *LeovPrzep* (2), *BielSat*, *KwiatOpis* (4), *BielSpr* (3), *WujJud*, *BudNT* (3), *SkarJedn* (2), *Calag* (2), *SkarŻyw* (17), *ReszPrz*, *WisznTr* (2), *KochProp* (2), *PaprUp*, *ZawJeft*, *GrabowSet*, *LatHar* (2), *WitosłLut* (2), *WujNT* (12), *KmitaSpit*, *SkarKaz*, *CiekPotr*, *SkarKazSej* (2), *KlonFlis* (3), *KlonWor*; poł- *March*¹, *OpecŻyw* (3), *HistJóz*, *BartBydg* (3), *FalZioł* (16), *BielŻyw*, *GlabGad*, *MiechGlab* (17), *WróbŻołt* (2), *RejPs* (2), *LudWieś*, *HistAl* (2), *ZapWar*, *KromRozm III* (2), *RejFig*, *LeovPrzepSamb*, *Oczko* (2), *KochPs* (2), *KochFr* (4), *KochPhaen* (5), *PudłFr*, *ArtKanc*, *KochWr*, *Calep* (2), *KochFrag* (2), *GosłCast*; puł- : poł- *Murm* (1:1), *RejWiz* (4:1), *BielKron* (88:26), *RejAp* (2:2), *HistRzym* (7:3), *RejPos* (1:2), *RejZwierc* (3:5), *BudBib* (13:5), *StryjKron* (3:1), *KochPieś* (1:2).

W -noc- o jasne; pól- (21), poł- *OpecŻyw* (3).

pułnocy, połnocy *indecl* (404): w funkcji *sg N* (8), *G* (153), *D* (74), *A* (81) [w tym 1 r. bez przyimka], *I* (3), *L* (85).

Sł stp: *północ*, *pułnoc*; *północy*, *pułnocy*, *Cn*: *północy*, *Linde XVII – XVIII w.*: *północ*, *północe*, *północy*.

1. *Środek nocy*, *godzina 12 w nocy*, *zwykle w przybliżeniu*; *media nox Vulg*, *HistAl*, *PolAnt*, *Mącz*, *Cn*; *conticinium Murm*, *BartBydg*, *PolAnt*, *Calag*; *nox intempesta Murm*, *BartBydg*, *PolAnt*; *mesonyction Mącz*; *dimidium noctis PolAnt* [w tym: w *pisowni łącznej* (82), w *pisowni rozłącznej* (31)] (113) : *Conticinium*, *nox intempesta*, *połnocy BartBydg* 35; *Intempestus*, *incongruus*, etc. vel *d(icitu)r quaedam pars noctis*, *połnocy BartBydg* 76; *Dies civilis* [...]. *Noc y dzień welpołek/ huius partes sunt*, *Media nox*, *Puł nocy*. *Gallicinium*, *Poyenie álbo śpiewanie kur*. [...] *Switanie*. [...] *Mącz* 88a, 219a; *Mitternacht*. *Pułnocy*. *Conticinium*. *Calag* 353b; [Nox intempesta *Mitternacht Pułnocy*. *ArtNom B3*].

Wyrażenia przyimkowe: »do pułnocy« = *ad mediam noctem Mącz*; *ad dimidium noctis PolAnt*; *in mediam noctem Vulg* (15): [Jagiello] áby sie nie zálegał w chorobie/ iechał do lálá áby łłowiká łłyźzał/ y łłuchał go do poł nocy *BielKron* 387; *RejZwierc* 246v; (*nagł*) O Kozle. (–) KOźieł/ kto go zna/ piwłzy do północy/ Niemógł do domu tráfić o łwéy mocy. *KochFr* 47, 114; A owi iáko się wymowią ktorzy noc ná wieczierzách trawią? do pułnocy ie odwłoczác/ á dzień ná łpánium [...] gubią. *SkarKaz* 609b; *GosłCast* 25.

~ *W przeciwstawieniu*: »do pułnocy ... do południa« (2): *Przijechwłzy do domu z onego głodu pije do pułnocy/ á łpi do południá*. *RejZwierc* 100v; *Do pułnocy gáchuie/ do południá leży KlonWor* 61.

Połączenie: »aż do pułnocy« (7): *BielKron* 145; *Mącz* 96d; *RejZwierc* 115, 143, 264v; Y łpał Sámfon áż do pułnocy/ potym włtał w puł nocy *BudBib Iudic* 16/3; y przedłużył [św. Paweł] mowę áż do pułnocy. *WujNT Act* 20/7.

Szereg: »od południa aż do połnocy« (1): *Godował [Neron] zówždy od południá áż do połnocy*. *BielKron* 145. ~

»od pułnocy« (4): Od polnoci zawżdi na modlitwę wftawala [Maryja Panna] OpecŻyw 2; iż tylko bęben á piłzczałká nád głowami ich/ á od pułnocy wftawaią ná ożrzálftwá fwoie. *RejZwierc* [193]; [Turcy] Rufzáią fie od pułnocy w drogę/ ná południe ftaną *BielSpr* 53v; *KochPhaen* 21.

»o pułnocy« = *w środku nocy, około godz. 24; media nocte HistAl, Vulg, PolAnt, Mącz; circa mediam noctem Vulg, PolAnt; cum media est nox PolAnt* (48): zmiełzay ti rzeczy łpolem/ á vcziń piłuł dziewięć s firopem koczankowym/ á wezmi ie opołnoczi *FalZioł* I 43d, V 76, 86; o kthore thy tho rzeczy o gwalth o nayasd domovy [...] [Bylina] dal vine Swienthochowskim [...] iss mu then niasd domovy vczinili y thy rany zadali nayachawssy o polnoczi *ZapWar* 1550 nr 2674; *LubPs* bbv; á myłmy fie wieźli po morzu Adryátłkim o pułnocy *Leop Act* 27/27; *RejFig* Bb6v; *BibRadz Iob* 34/20, *Luc* 11/5 [Leop: w pułnocy]; rzadko tho trefić fye miáło/ áby on [tj. mój dziad] kiedy opułnocy ná paćierze niewftawał *OrzRozm* M4; *BielKron* 30, 52, 104, 106v, 119, 224v, 406; *RejPos* 340; *WujJud* 184v; *BudBib Ex* 11/4; *BudNT Act* 27/27; *KochPs* 181; Tedy dnia czterdziętego o pułnocy/ vkazála mu fię Mátká Páná náłżego *SkarŻyw* 172, 131, 171, [236], 392, 510, 545, 574; Anioł sławny páłterzom nád ftádem czuiącym/ O pułnocy zwiáftował Krolá niebiełkiego/ W iásłifkách leżącego *ArtKanc* B2v; *LatHar* 302; *WujNT Luc* 11/5, s. 439, 465 *marg, Act* 16/25.

~ *W połączeniach z nazwami innych pór doby* (4): Do Páná wołác będe/ á Bog mnie wybáwi/ Ráno y o południu: bo ten łam wyftáwi Z wieczorá/ o pułnocy/ k niemu ręce łwoie Wynolzę *GrabowSet* F2v; Wzywałem cię wieczny Boże/ Idąc wieczór ná łwé łoże: Wzywałem cię o pólnocy/ A byłes mi ku pomocy. *KochFrag* 19; Wftawał Dawid ná modlitwę o pułnocy: modlił fię wieczor/ ráno y w południe *WujNT* 439; Poránu [...] / godziny trzećiey/ łzoftey/ dziewiątey/ wieczor y o pułnocy porządnie [= *w należytej kolejności*] Płáłterz łpięwały [panny w klasztorze]. *WujNT* 440.

W porównaniu (1): ZAś náłtáią Prorocy: náłzy nic niedbáią: Spiemy iák o pół nocy. niechayże tám báią. *LeovPrzepSamb* b3v.

W charakterystycznych połączeniach: ledwie o pułnocy; o pułnocy wsta(wa)ć (9).

Połączenia: »dalej niż o puł nocy« (1): Nocte super media, Dálej niż o puł nocy. *Mącz* 433c.

»i [= *nawet*] o pułnocy« (1): á czáfem y opoł nocy wftawłfy dáwam chwałę tobie [Boże] zá tak łłáchetne łpráwy twoie *RejPs* 180.

Fraza: »gdy (już) było o pułnocy« = *media iam (a. vero) nocte HistAl, Vulg* (4): *HistAl* Nv; A gdy fie Boos náiadł y nápił/ [...] łzedł łpác [...]. A gdy iuż było o pułnocy/ (ocućił) Boos złękl fie/ y záłfráłował/ iż vyźrzał niewiáłthę á oná leży v nog iego *Leop Ruth* 3/8; *BielKron* 50, 53.

Szereg: »ani w dzień, ani o pułnocy« (1): miáłto káždy poćiechy rozmyłlam łobie łwięte vftáwy twoie. A nigdy áni wdzień áni opoł nocy to mi łpámieći niewyłzłó *RejPs* 179. ~

»około pułnocy« = *circa mediam noctem PolAnt, Vulg* (2): gdyłmy pływáli po morzu Adryátłckim/ około pułnocy zdáło fie żeglarzom iż byłá bliłko nich niektora kráiná. *BibRadz Act* 27/27; *WujNT Act* 27/27.

»po pułnocy« (3): tedy wezmi ty piłuly po puł noczi dáwłzy ge vczińić do apteki tak napifáwłzi na czedule [...] *FalZioł* I 18a; vczeń S. Piotrá Klemens włpomina *epist. 2. że ná czczo/ to ielt po pułnocy/ nic nie iadłzy áni piwłzy/ káždy powinien tey łwiátołści [tj. komunii łw.] vżywác* *LatHar* 253.

~ Szereg: »na świtaniu albo po połnocy« (1): wezmiesz tę purgacją na świtaniu albo po połnocy/
thak napiławfzy *FalZioł* I 135a. ~

»w połnocy [A a. L]« = o północy, o godzinie 24 [związka gdy „puł (poł)” jest pisane rozdzielnie]; w
środku nocy; *media nocte Vulg, Mącz, PolAnt, Cn; de media nocte Mącz* (33): W połnocy się narodził/
ien flońce oświecił *OpecŻyw* 17, 53v; *PatKaz III* 152; *Nox in tempesta*, vmb mitternacht, Wpólnoci
Conticinium *Murm* 12; Wezmi wodki śczawiowej piętz łyżek: a łot ieden driyakwie rozmącywfy
w wodzie/ dayże wypitz tziepło w północi *FalZioł* I 4c, I 43d; Wpólnoci wftawałem ku chwale
twoiey miły panie *WróbŻółt* 118/62; *Leop Luc* 11/5; *Mącz* 78b, 213a; *HistRzym* 28v [2 r.], 109, 116;
BudBib Iudic 16/3; *BudNT Matth* 25/6; *Siruporum* [...]: niech bierze przez dni kilka w pół nocy.
Oczko 35, 38; *SkarŻyw* 75, 235, 480, 589; Tegoż czółfu [...] vkazał się cud v Krakówá: Abowiem w
północy/ ktorey początek był nowego roku/ niebo iálną y wdzięczną światłością przez krotki czas
iálnie świeciło/ znacząc śmierć Xiążęciá Bolesława Wftydliwego Monárchy Polłkiego *StryjKron* 350;
Iáko by Słońce zázło kiedy niemáłz ciebie: A ztożą y wpół nocy zda się dzień ná niebie. *KochFr* 72;
ReszPrz 46; Chwali bogáty pokóy vbogiego/ Zayrzac mu/ iż głos trąby/ ónego Nigdy niewzbudzi:
áni go wpółnocy Fráfunek ciemnych stráchów przez ten tocy. *ZawJeft* 26; *WujNT Matth* 25/6.

~ W połączeniach z nazwami innych pór doby (2): [piszą] yłz marya panna tak swoy czółz łoby
rozdzyelyła yłz na yutrznią wpólnocy wftawfy do śwytanya syą modlyła *PatKaz III* 142; Czuyćiesz
tedy (bo niewiećie kiedy Pan domu przydzie: z wieczoráli/ ábo w połnocy/ ábo gdy kury poią/ ábo
z poránku) *WujNT Mar* 13/35.

Połączenie: »i [= nawet] w połnocy« (1): Gorzko płacze/ bo łtoi [mi umierająca matka] w oczách
y w puł nocy. *WisznTr* 15.

Fraza: »gdyż było w połnocy; jest w połnocy« (1;1): *HistRzym* 80v; (nagł) Wizerunk piiánego. (–)
DZiwna w głowie niepogodá/ Kiedy iey rułzy iágodá [tj. wino]. [...] Raz áno iuz ielt w północy: Owa
niewiećm/ co zá oczy Wten czas były. Mocny Boże/ Iż to wino spráwić może/ Ze nam skárbów wnet
przybędzie [tj. wydało mi się, że mam dużo skarbów] *PudłFr* 22.

Szereg: »jak w południe, tak w połnocy« (1): Choć niebieskie światło wchodzi/ Choć y zá gury
záchodzi/ Iák w południe ták w puł nocy/ Záłość mię trzyma w swej mocy. *WisznTr* 26. ~

Przen (3) :

Wyrażenia przyimkowe: »do połnocy« [w nawiązaniu do *Luc* 12/20] (1):

~ *Połączenie*: »jedno [= tylko] do połnocy« (1): A czo nád nawietłze/ iż iedno do puł nocy/ z
obietnice Páńłkiey/ zamierzony kres mieszkania swego macie *RejPos* 317. ~

»o połnocy« (2):

~ *W połączeniu nazwami innych pór doby* (1): o krotka krotofilo: cały dzyeń się stárac/ biegac/
łamac głowę/ zábiegáiac temu nędznemu światu/ z wieczorá kęs odpoczynac á chlubić się przed tą
nędzną dufzą swoią w zebraniu swoim/ á o pułnocy iuz wliádac ná onę nędzną á frogą liczbę swoię
[tj. umrzeć]. *RejPos* 317.

Szereg: »tak w południe, jako i o pułnocy« = o każdej porze, zawsze (1): A ták trzebá się nam pilnie
iśćie ná to oględowac/ ábychmy w pośrodku iálności nie tułali się po ciemnościach/ á iżbychmy ták
w południe nie bładzili iáko y o pułnocy. *RejZwierc* 138. ~

2. Jedna z czterech stron świata, przeciwległa do strony południowej [w tradycji żydowskiej północ była krainą złą]; *aquilo Miech, HistAl, Vulg, PolAnt, Mącz; septemtrio Miech, Vulg, Mącz, Calag, Cn* [w tym: w pisowni łącznej (262), w pisowni rozłącznej (30)] (292): [Pułnocy/ Septentrio. *Volck Xxxv.*]

Zestawienia: »miedzy wschodem słońca a pułnocy« = *na północnym wschodzie* (2): Leży Mołkwa miedzy wchodem Słońcá á puł nocy iádąc z Wilná. *BielKron* 430, 434.

»miedzy zachodem a pułnocy« = *na północnym zachodzie* (1): Woczká kráiná miedzy zachodem á puł nocy/ dwádziefcía y ízefc mil od Nowogroda wielkiego *BielKron* 432v.

Szereg: »wschod (...) (i) zachod (słońca), (a) północy i (a) potym) południe« = *cały świat* [szyk zmienny] (4): [*Aleksander Wielki kazał wyryc na swojej koronie:*] Wchod y zachod północy mi flúży y południe [*Ortus et occasus aquilo mihi servit et auster*]. *HistAl* M8; Ale poźrzyłz iáko świat rozno rozdzyelony/ Ná cztery części prawie włánie wyłáwiony. Wchod/ Zachod/ á Północy/ á potym Południe/ Rozdzyelił ten mądry Pan wżytko náwżem cudnie. *RejWiz* 76; *Regiones coeli vel orbis quatuor, Cztery kráiny álbo strony niebieskie. Videlicet, Ortus, Occasus, Meridies, Septemtrio. Wchód Zachód Słońcá/ Południe/ Pułnocy. Mącz* 349d; *KochPs* 133.

Wyrażenia przyimkowe: »do pułnocy« (1):

~ Szereg: »od wschodu do zachodu słońca, a od południa do pułnocy« = *wszędzie, na całej ziemi* (1): My Alexánder [...] / pan światá od wchodu do zachodu flońcá/ á od południá do pułnocy *BielKron* 337v. ~

»przeciw(ko) pułnocy« = *o usytuowaniu: na wprost północy; w stronę północy (zwrócony itp.)* [w tym: w funkcji przydawki: *północny* (1)] (4): *Conversa ad Aquilonem, Spelunca Yáskiniá przeciwko pułnocy leżąca. Mącz* 487c.

~ W połączeniu z określeniem odległości (1): A dzifiefy kościół od murow Torrentu Cedron nie íeft oddáony iedno ná trzydzieści stop od plácu kościołá przeciwko puł nocy/ iáko kámieniem cífnáł ták dáleko. *BielKron* 265.

Połączenie: »wedle południa przeciw pułnocy« = *z południa na północ* (1): *Cardines agrorum, dicuntur, Kopce Gránice á poboczne ściány wedle południa przeciw pułnocy leżące. Mącz* 38b.

Wyrażenie: »strona przeciw pułnocy« = *północna strona świata* (1): *Situs Aquilonius, Poległość á stronę przeciw pułnocy. Mącz* 13c. ~

»w północy« = *gra słów (o ukierunkowaniu)* (1): Cnotá mój kómpás/ który nie wpółnocy/ Ale w pół zbytów bije *KochPieś* 49.

A. W wyrażeniach przyimkowych wskazujących na usytuowanie: *tam, gdzie jest strona północna, po stronie północnej; ku stronie północnej, od strony północnej; w stronę północną* (176) :

»od pułnocy« = *ab aquilone Vulg, PolAnt; a septemtrione Vulg* (13): *Leop Ez* 48/31; Powtore rzekł mi Pan Bog/ widzisz co Ieremia? Rzekłem/ widzę gárniec gorący/ który przodkiem ftoi od pułnocy. *BielKron* 94.

~ W połączeniach z nazwami innych stron świata [w tym: od południa itp. (6), od wschodu (słońca) (6), od zachodu (słońca) (6)] (6): od pułnocy pięć íet y cztery tyfiące (prętow) odmierzylz. [...] A od wchodu flońcá/ pięć íet y cztery tyfiące (odmierzilz) [...]. A ná Południe pięć íet y cztery thyfiące odmierzylz [...]. A od zachodu flońcá pięć íet y cztery tyfiące *Leop Ez* 48/31, *Apoc* 21/13; *BielKron*

33v; *RejAp* 181; *BudNT Apoc* 21/13; [*miasto Nowe Jeruzalem miało*] Od wŃchodu/ brany trzy: y od pułnocy/ brany trzy: y od południá/ brany trzy: y od zachodu/ brany trzy. *WujNT Apoc* 21/13.

W przeciwstawieniu: »od pułnocy ... na stronie południá« (1): ząwieszono przed nią [*Arkę Przymierza*] załłoneę/ támże y ńtoł od pułnocy z drugą ńtronę załłony połóżono [...]. Połóżyli też lichtarz przeciw ńtołowi ná ńtronie południá *BielKron* 35v.

Zwrot: żart. »grzbietem od pułnocy tarcicę heblować« = *leżec w trumnie, umrzeć* [cf »odmierzyć nosem na południe« '*umrzeć*' *RejWiz* 87; *oba zwroty może związane z kierunkiem ułóżenia ciała w grobie: z północy na południe*] (1): Pátrzayże potym páná [*budującego dom*] á on wirzch gotuie/ Iuż grzbietem od pułnocy tarcicę hebluie. Iużechmy dopráwili budowánia ńwego/ Dłużey będye przecieśi niż páná náńzego. *RejWiz* 84v.

Szeregi: »od pułnocy i ze wschodu letnego [*tj. z kierunku, gdzie słońce wschodzi latem, z północnego wschodu*]« (1): drzwi y okná wdomu máią być s tey ńtrony/ ktora dáleko od wody/ á z żimney ńtrony/ iáko ieńt od Pułnocy y ze Wńchodu letnego *SienLek* 2v.

»od wschodu słońca do (i) zachodu, od pułnocy do (i) poł(u)dnia« = *na całym świecie* (2): ten [*krzyż Chrystusa*] od wńchodu Słońcá do zachodu/ od pułnocy do południá/ zebrał narody/ y w iednym kościele/ w iedney wierze [...] ńpoił *SkarŻyw* 399, 120. ~

»z pułnocy« (3):

~ *W przeciwstawieniu:* »z pułnocy ... od południá« (1): ćiało S. Floryaná y z wozem ńtánęło ná Kleparzu [...] / á dáley niechćiało z tego mieyńca/ dał znák iż thám chćiał ńwe mieyńce mieć á bronieć z pułnocy od nieprzyaciéłá/ thakież w rychłym czáfu będyecie mieć drugiego obrońcę od południá/ tho ieńt S. Stánińłáwá. *BielKron* 357.

Szeregi: »z pułnocy i od południá« (1): A przetoż thy kortyny [...] były z oboiey ńtrony z Pułnocy y od Południá krothńze iednem łokćiem *BibRadz* I 46b.

»z pułnocy, z południá i od zachodu« (1): Przykazał też [*Bóg*] vczynieć dom álbo páłac [...] trzemi ńciánámi zámkniony/ s pułnocy/ s południá/ y od zachodu/ áby od wńchodu ńłońcá był przyńtęp wolny *BielKron* 33. ~

»ku pułnocy« = *ad aquilonem Vulg, PolAnt; ad plagam septentrionalem Vulg* (10): A tak mieńtca gorzyńte ktore ku pułnocy ńá: ńá na zdrowńze ku mieńzkaniu. *FalZioł* V 62; á będye go [*baranka*] offiárowal ná oney ńtronie ońtarzá ktora pátrzy ku pułnocy *Leop Lev* 1/11; Y Wywiodł mie do ńieni zewńętrzney [...] / y w wiodł mie do kownáty ktora przeciw ńali/ y przeciw budowánium ku pułnocy. *BudBib Ez* 42/1.

~ *W połączeniach z nazwami innych stron świata [w tym: ku wschodowi(-u) itp. słońca (6), na zachod (słońca) itp. (6), ku południu itp. (6)]* (6): Y ńthało ono morze [*tj. ogromny pojemnik na wodę, ustawiony na dziedzińcu świątyni jerozolimskiej*] ná dwánaście wolech: z ktorych było obrocono trzech ku pułnocy/ trzech ná záchod ńłońcá/ trzech ku południu/ á trzech ná wńchod ńłońcá *Leop* 3.Reg 7/25; A to wymierzenie iego [*tj. obszaru miasta*]: ku Pułnoczy pięcńet y czńterzy tyńiące: á ku Południu/ pięcńeth y czńtherzy thyńiące: á ná wńchod ńłońcá/ pięcńet y czńterzy thyńiące: y od zachodu/ pięcńet y czńterzy tyńiące. *Leop Ez* 48/16, *Ez* 48/10; *BibRadz* 2.Par 4/4, *Ez* 48/31. Cf *Szereg*.

W przeciwstawieniu: »ku południu ... ku północy« (1): [Bóg mówi do Mojżesza:] Vczyniecie też ołtarz obieci albo ofiárom [...] / á poštáwić gi przed domem moim [...] / blisko drzwi gđzye w dom wchodzą nie iák [lege: niejakk] ku południu / ták co gdyby przed nim kto ofiarę czynił ftoiąc ku północy / mogłby pátrzyć do domu fwiętego. *BielKron* 33v.

Szereg: »na południe, ku północy, na zachod i na wschod słońca« (1): á namioty rozbijáli [Izraelici] według rofkazánia Bożego przez Moizéfzá / niektorzy ná południe / drudzy ku północy / ná zachod / y ná wchod słońcá około domu Bożego gđzyekolwiek przyfzli. *BielKron* 39v. ~

»na północy (A)« = *ad aquilonem Vulg; in aquilonem, ad septemtrionem Mącz* (12): *FalZioł* V 61v; *BielKron* 88v; *Modicis fenestellis aquilonibus inspirentur, [...] niechay máluczko wiatru z północi okienká przypufzczą / niechay trochę vchylą okienek ná północy. Mącz* 409a; *Vergit ad septemtrionem, Chyli fie ná północi. Mącz* 485a, 488b.

~ *na północy czego* (1): A powieda Apoštoł iż ná północy / ná południe / ná wchod y ná zachod miáftá onego [tj. *Nowego Jeruzalem*] wżędy po trzy brány to miáfto miáło. *RejAp* 182v.

W połączeniu z nazwami innych stron świata (1): A będą przedmieścia miefckie / ná północy dwieście y pięćdziesiąt / ná południe dwieście y pięćdziesiąt / ná wchod słońcá / dwieście y pięćdziesiąt / á do morzá dwieście y pięćdziesiąt tylięcy. *Leop Ez* 48/17.

W przeciwstawieniach: »na północy ... na południe, na wschod słońca« (2): Z kthorych [forstów, tj. *desek*] dwádzieścia było ná południę [!] [...]. Ná ftronę lepak Przybytku ktora fie chyli ná północy / poštáwił takież dwádzieściá Forftów *Leop Ex* 36/25; A iáko długo koń ćirpiał tę niemoc / tákó długo był [skierowany] ná północy / ále mocą te^{go} lekárftwá ftał fie zdrowy / przeto poštáwiłem głowę iego ná wchod słońcá *HistRzym* 111.

Szeregi: »na południe albo na północy« (1): Pádnieli drzewo ná południe albo ná północy / ná ktore mieyfce pádnie / ták zoftánie. *BielKron* 82 [*idem*] [*WujBib* 686b].

»na północy, na południe, na wschod i na zachod« = *ze wszystkich stron* (1): *RejAp* 182v *cf na północy czego*.

»na wschod słońca, na południe i na północy« (1): W pałacu [...] były trzy okna / na wchod słońca / na połudnye y na północy *HistJóz* B3v.

»od południa na północy« (1): Gránicá Decumánfka od wchodu do zachodu słońcá bywa mierzona / To iefł w dłuż / zás Gránicá. [!] *Cardo* / od południá ná półnoćy [!] / To yefł / ná przek wřzerzą. *Mącz* 194a. ~

»na północy (L)« (1): á połóżyte ten ftoł przed załłoną albo kortyną domu fwiętego fwiętych ná północy. *BielKron* 33.

α. Na północ od czegoś (14) :

»od północy [czego]« = *ab aquilone PolAnt* (2): Y pogrzebli go [Jozuego] ná gránicy dźiedzictwá iego [...] ná gorze Efráim / od Północy gory Gáás. *BibRadz Iudic* 2/9; *BudBib Ios* 17/9.

»na północy (L)« (1): Nie vćiecie prętki / á nie vydzie mocny / ná północy [*ad aquilonem*] / v rzeki Perathá [tj. *Eufrat*] / otrąćili fię y vpádli. *BudBib Ier* 46/6.

αα. *W funkcji przydawki: północny, przebywający w kraju położonym na północ od czegoś lub pochodzący stamtąd; aquilonis Vulg, PolAnt* (11) :

»od pułnocy« = *ab aquilone Vulg* (8): Izali przymierze vczyni żelazo z żelaze^m od pułnocy [*BudBib* : z połnocy]/ y miedz? *Leop Ier* 15/12, *Dan* 11/8; Thedy Krol od Pułnocy wroci fię/ á zbierze więczfze woýfká niź pierwfze *BibRadz Dan* 11/13, *Dan* 11/7; *BielKron* 94v.

~ *W przeciwstawieniu*: »od południa ... od pułnocy« (2): á corká krolá od Południa/ przydzie do krolá od Pulnocy [*ad regem aquilonis*] iednác przyácielftwo *Leop Dan* 11/6; *BibRadz Dan* 11/6.

Szereg: »od południa i od pułnocy« (1): Prorocstwo o Krolu Perfkim y Greckim/ o woynách miedzy Krolmi od Południá y od Pułnocy *Leop Dan* 11 arg. ~

»z pułnocy« = *ab aquilone PolAnt* (3): A wftápi ná Krolefthwo ieden z płodu korzeniow iey [*córki króla od południa*]/ y przyáciagnie z woýfkim/ á wtárgnie do kráiny krolá z Pulnocy [!] [*regis aquilonis*] *Leop Dan* 11/7, *Ez* 32/30; Izali zetrze żelázo/ żelázo z połnocy [*Leop*: od pułnocy]/ y miedz. *BudBib Ier* 15/12.

β. *W północnej części obiektu geograficznego, zwłaszcza krainy* (6) :

»ku pułnocy« (1): W Finlándiey fá dwa ięzyki/ od Wiburgu poczáfzfy Słowieńkim ięzykiem mowią áź do Borgi álbo Szybonu/ ku morzu y nád brzegi morfkimi Szweckim/ w pośrzodku źemie ku pułnocy máią włafny ięzyk/ ná gránicách obiemá mowią. *BielKron* 294.

»na pułnocy (L)« = *ad aquilonem PolAnt* (4): Wyfpy morfkie przednieyfze ná świecie [...]. Sárdynia miedzy dwiemá morzomá. Skándáwia ná pułnocy *BielKron* 461v, 293v; Brdá łobá Wifłę wfpiera ná pułnocy *KlonFlis* G2v.

~ *W połączeniu z nazwami innych stron świata* (1): [*Jahwe do Jozuego: Ta ziemia pozostała jeszcze do zdobycia*] Od (rzeki) Szychorá ktory wedle Micraimáa (płynie) áź do gránice Hekroná ná puł nocy za Kánáánfkie poczytáią [...]. Z południá (záś) wftytká ziemiá Kánáánfka [...]. Tefz ziemiá Giwlowá/ y wftytek Liwan ná wfcłod słońcá *BudBib Ios* 13/3. ~

αα. *Przy północnej granicy* (1) :

»na połnocy (L)« (1):

~ *W przeciwstawieniu*: »na połnocy ... od południa« (1): Zmodzka ziemiá leży miedzy Prufty á Liwlánthy ná poł nocy blifko morzá/ máiąc Litwę od południá. *BielKron* 385. ~

γ. *W nieokreślonej krainie północnej lub w nieokreślonym miejscu północnym* (10) :

»na pułnocy (A)« = *ad aquilonem Vulg* (3):

~ *Szeregi*: »od południa aż na pułnocy« (1): To mowi Pan Bog. [...] przeto wynidzie miecz moy z poífew fwoich: ná wfelkiego człowieká od południá áź ná pułnocy [*ab austro usque ad aquilonem*] *Leop Ez* 21/4.

»na wschod i zachod, i południe, i pułnocy« = *na całym świecie* (1): [*Bóg mówi do Jakuba*:] y będzie plemię twoie iáko proch ziemfki/ rozmnożon będziefz ná wfcłod y zachod/ y południe/ y pułnocy *SkarŻyw* 347.

»na zachod słońca i na pułnocy« (1): YAfet młodfzy fyn Noego/ ná zachod fłońcá y ná pułnocy w Europie fzyroko pánował *BielKron* 7. ~

»na pułnocy (L)« (7): upadł [*Lucyper*] w pychę nyechcząc bycz poddanym bogu czlouyekouy y rzekl poftauyá ftolecż moy napulnoczy a bądą rouyen nauyfífemu [*cf Is* 14/13; *według wierzeń na Bliskim Wschodzie daleka północ była siedzibą bogów przekład tego samego tekstu: HistRzym* (2),

SkarŻyw] *PatKaz III* 98; Pátrzayże też więc záfię oney ízpetyney mocy/ Co márný brzuch rozwálił/ fiedząc ná pułnocy (*marg*) Zárłok/ krol obžárłtwá (-). *RejWiz* 174v, 169; *HistRzym* 56v, 93; Ná pułnocy. *Septentrio. Calag* 354a; *SkarŻyw* 258.

đ. *W obszarze mroźnych zim, w tym w Polsce (12) :*

»na pułnocy (L)« = *in septemtrione Miech* (7): [osioł] Tarnia młodego rad požiwa, zimna fie barzo boij/ przeto fie też w zimnych łtronach nie rodzi/ iako na poł nocy gdzie trwać nie może *FalZioł IV* 4b; Ołthatecznie wiedz iż na połnoci w ziemiach Gotiey F[i]landiey, Sweciey albo y w Iuchrze niemafz żadnych ludzi dziwnych ze pimi głowami, albo o iednym oku albo o dwu głowach. *MiechGlab* 63; [wyspy] Hefperydes ná Murzyńłkim Oceánie. Hibernia ná pułnocy. *BielKron* 461v, 455 *marg*.

~ *W połączeniach z nazwami innych stron świata (2):* A ták iuż káždy może rozumieć/ iż Oceanus iefł godny ku żeglowániu/ y doświádczony ze trzech łtron łwiatá/ to iefł z zachodu/ s południá/ y ze włchodu łłóncá/ tylko ná puł nocy iefłcze nikomu nie łwiádomy/ gdyż ták przed wielkim żimnem nie może być godny ku żeglowániu/ á iáko drudzy piłżá iżby miał być záwždy zámarżły (*marg*) Mare glacialne ná pułnocy. (-) *BielKron* 455, 436.

Szereg: »na pułnocy i na zachodzie« (1): [planeta Mars] ku okrutnym Walkam/ przywiedzie niektore zacne Pány krewne y pográniczne/ ná pułnocy y ná zachodzie miełżkáiące *LeovPrzep A3v*. ~

αα. *W funkcji przydawki: północny (5) :*

»na pułnocy (L)« (5): *Postica pars mundi, id est, aquilonaris Ná pułnocy. Mącz* 315a; (*nagł*) *Epit. Iółtowi Glacowi*. (-) IOłt Glac tu leży łzáfarz wierny pánu łwemu Królowi ná północy [tj. *polskiemu*] niezwyćiężonemu. *KochFr* 117; ktore [chrześciáństwo] ták bárzo zdrobniáło/ y ołłábiáło/ y w tym fię krolełtwie ná pułnocy [tj. *w Polsce*] kończy. *SkarKazSej* 663b, 707b.

~ *Wyrażenie:* »kraj na pułnocy« (1): Ale Scytia leży w żimnym á niepogodnym kráiu ná pułnocy *BielKron* 8v. ~

a. *O położeniu obiektów geograficznych: kontynentów, krain, ziem, granic (86) :*

»ku pułnocy« = *in septemtrione Miech* (2):

~ *W połączeniu z nazwami innych stron świata (1):* Włżytká žiemniá iefłth rozdzieloná ná trzy częłci [...]. Azya pierwłża częłć łwiatá leży na włchod łłóncá y nieco ku pułnocy y ku południu. *BielKron* 263v.

Zestawienie: »na zachod łłóncá ku połnocy« = *na północnym zachodzie* (1): A Scandia leży na zachod łlonca ku połnoci z amorzem [!] Germanłkim z Dacią pograniczna *MiechGlab* 49. ~

α. *W nieokrełonej krainie północnej lub w nieokrełonym miejscu północnym (5) :*

»ku pułnocy« (1): Iáwá wyłep iuż w żimnym kráiu iefł/ bo thám bliłko Antipodes łá/ tho iefł ludzie co knam nogámi chodżá [...]. Ku pułnocy záfię łá drugie wyłpy wielkie/ niektore pułte od ludzi *BielKron* 268v.

»na pułnocy (A)« (1):

~ *Szereg:* »tak na wschod łłóncá, jako i na zachod, na pułnocy, takieź na południe« (1): O wyłpach morskich nowo náleżionych/ ktore mogá być rzeczłone łwiat nowy/ iż nie były znáioime nigdy łtárym

ludziom/ żeglarzom/ kupcom/ álbo też y Aŝtronomom/ ták ná wíchod Słońcá iáko y ná zachod/
ná pułnocy/ tákież ná południe *BielKron* 440v. ~

αα. *W funkcji przydawki: północny* (3) :

»od pułnocy« (1):

~ *Wyrażenie:* »ziemia od pułnocy« (1): W one dni poydzie dom Iudá do domu Ifráelŝkiego/ y przydą poŝpołu z źiemie od pułnocy [*de terra aquilonis*]/ do źiemie ktorám dał oycom wálzym. *Leop Ier* 3/18. ~

»na pułnocy (A)« (2):

~ *Wyrażenie:* »kraina, ziemia na pułnocy« (1:1): Ale yednák to nyebył koŝcyoł powŝŝechny. Bo w inych żyemyách krzeŝciyáńŝkich ná wíchod y zachod flońcá/ ná połudnye y pułnocy/ ná on czás/ áni przed tym tego nye dźyerżano *KromRozm III* E2v, O6v.

Szeregi: »na wschod i zachod słońca, na południe i pułnocy« = *na całym świecie* (1): *KromRozm III* E2v *cf* *Wyrażenie.*

»na zachod i na pułnocy« (1): Kryŝtus [*Piotra*] przełożonym y głowá nye tylko [...] wŝŝech kráin ná zachod y ná pułnocy/ ále [...] y wŝŝech kráin wíchodu y połudnya ná wyeki poŝtánowił. *KromRozm III* O6v. ~

β. *Na obszarze mroźnych zim, w tym w Polsce* (9) :

»od pułnocy« (1): ISlándia wyŝep [...] dáleko ná pułnocnym morzu ŝiedzi [...]. Tám nie bywa nocy puł roká/ od S. Witá áż do S. Luciey/ á zafię dnia nie bywa od ŝwiętey Luciey/ iedno ćiemnoŝci á noc/ iuż ŝie tám poczyna morze lodowáte/ thám wieczna źimá od pułnocy *BielKron* 294v.

»ku pułnocy« = *in septemtrione Miech* (4):iż zimno powietrzne ktore zgania ciepło przyrodzone do wnáthrza, czyni lepŝzá ŝtrawnoŝć w żoładku [...]. A ta też ieŝt przyczyna czemu ludzie w zimnich krainach zwłáŝcza ku pułnocy bydláci więczy iedzą, iako ŝá tatarzi/ litwa/ polaci/ niźli w ciepłych ŝtronach obywaiáci *GlabGad* G3v; Czwartá horda nowá á napoŝledniyŝa [!] ieŝt Tatarow Nohayŝkich [...], ktorzy też z Zawoŝŝkiey hordy poŝzli. [...] powŝtała z nich wieliká y ŝilne^{go} mnoŝthwa horda, ktora ŝie ŝ[k]łania ŝwym mieŝzkanim więczy ku pułnocy y w ŝtrony zymniyŝe niźli ktorzy inŝy Tatarzy/ bowiem od wíchodu flończa przyleżą ku Moŝkiewŝkiej ziemi *MiechGlab* 75, 39, 60.

»na pułnocy (A)« (3):

~ *W połączeniu z nazwą innej strony ŝwiata* (1): iż Słowienŝki narod roŝciágnął ŝię od południá/ to ieŝt/ od Włoŝkiey ziemi y Wenecyey/ áż ná wíchod flońcá/ ku Grecyey/ y ná pułnocy/ aŝ do końcá Europy/ do Wołgi rzeki *SkarJedn* 225.

W przeciwstawieniu: »na południe ... na pułnocy« (1): iż ktorzy ludzie rodzą ŝie w kráinách ná południe [...] mdleyŝy ŝá/ y krwie w nich máło [...]/ przeto rány ćierpieć dłuĝo nie mogá iáko ći/ ktorzy ŝie rodzą ná Pułnocy *BielSpr* 1v.

Szereg: »na wschod słońca i na pułnocy« (1): Náydowáli to vczeni ludzie/ iż w Scytiey ná wíchod flońcá y ná pułnocy naŝtárŝy ludzie ná ŝwiecie *BielKron* 9. ~

αα. *W funkcji przydawki: północny* (1) :

»ku pułnocy« (1):

~ Wyrażenie: »ziemia ku połnocy« (1): bo chocia w Iuhrze gory łą nieiakie, j laffy, wżakoż frzedniey wyfokołci [...], iakie połpolicie wżędy łą w ziemiach ku połnocy [per totum septemtrionem] y nad morzem wielkim połnocnym. *MiechGlab* 61. ~

γ. W północnej części obiektu geograficznego, zwłaszcza krainy (50) :

»od połnocy« (3):

~ W połączeniach z nazwami innych stron świata (3): Dzieli łie thá žiemiá [*Nowa Hibernia*] ná cztherzy części/ od południá zowá Momonia/ od połnocy Hultonia/ odewřchodu Láginia/ od zachodu Konnácia. *BielKron* 277, 273, 277v. ~

»ku połnocy« = *in septemtrionem Miech; contra septentrionalem plagam Vulg* (8): przy gorach Tatrach mieřzka Rus [...], pod timiř gorami [tj. na południe od tych gór] łą powiaty, iako H[a]licłki [...] teř Prz[e]miřłki [...] a w pořzodku Ruři ieřt miařto [...] Lwow, [...] gdzie ieřt głowa Ruřkiewy ziemie/ ku połnocy łą powiaty/ Chełmłki/ Lucłki/ y Bełłki. *MiechGlab* 78; MOrze ktore w Tráciey dzieli Europę od Aziey ma wiele imion [...]. Náđ Konřthántinopolim ku połnocy zowá ie Pontus Euxinus *BielKron* 273v; Ma Szwecia kłieřtwo Angiermáńskie/ kthore ku połnocy ná granicách [tj. terytorium] Lápanow dzikich ludzi leży *BielKron* 293v, 268, 286.

~ W połączeniach z nazwami innych stron świata (2): A zás od południá [...] wychodzy gránicá [posiadłoci rodu Beniamina] ku morzu/ á przypada aż do řtudnie wod Nepthoa. I zbiega ná część gory/ ktora pátrzy ku padołu řynow Ennon: á leży ku połnocy/ ná kráiu padołu Rářfaim. *Leop Ios* 18/16; *BibRadz* I 98d marg.

W przeciwstawieniu: »ku połnocy ... ku południowi« (1): Ale o domie Izráelłki/ Oto wzbudzę przeciw wam narod/ mowi Pan Bog zařtěpow: kthory was ogárnje od weřcia Hemáth/ aż do řtrumieniá puřtyniey. (marg) Od iednego końcá žiemie wářzey ku połnocy aż do drugiey ktory ieřt ku południowi. (-) *BibRadz* Am 6/14. ~

»na połnocy (A)« (1):

~ Szereg: »na wschod słońca, na zachod i połnocy« (1): gdzie theř tam [w Prusach] w pořzodku Ořsy rzeki pořtáwił [*Bolesław Chrobry*] řłup řeláżny aż do morzá ktore zowiemy Bálteum gránicřny/ [...] ták iř połóżył łobie pewne gránice ná wřchod Słońcá/ ná zachod/ y połnocy. *BielKron* 345. ~

αα. Przy północnej granicy, na północnej granicy (38) :

»od połnocy« = *a septemtrione Miech* (33): Vřtáwna wiořná v nich [w bařniowej krainie Pigmejów]/ wiátry wdřieczne [!] wieię/ A od połnocy Tátry [= wysokie góry] bářzo wielkie žieię. *KmitaSpit* A2v.

~ W połączeniach z nazwami innych stron świata [w tym: od(e) wschodu (słońca) itp. (24), od zachodu (a. zapadu) (słońca) itp. (24), od (a. z) poł(u)dnia itp. (22), od południa i ode wschodu [= z południowego wschodu] (1), od wschodu (słońca) i połnocy [= od północnego wschodu] (2)] (29): Zamyka łie Ruřka ziemia od połdnia Gorami Tatrami, á rzeká [...] Neřtr Od wřchodu łie końci rzeká Tanais białim ieziorem y Przezopřká [lege: Przekopřká] ziemię. Od Połnoczi ma ziemię Litewřká/ od zachodu Połłká. *MiechGlab* 78, 24; [Afryká] od nas ná południe leży/ ze trzech řtron morzem wielkim Oceanem obieglá/ od wřchodu/ od południá y od zachodu/ á od połnocy nářzey Europy [= europejskim] morzem Medyteráńłkim/ to ieřt miedzy žiemnym [= řródziemnym] *BielKron* 269v; PRuřka žiemiá rodna/ obřita/ ořiáđła/ ma Litwę od słońcá wřchodu/ od południá Połłkę/ od połnocy

Iflanty/ od zachodu Pomorską ziemię. *BielKron* 291v, 263v, 267, 267v, 268 [2 r.], 270v [2 r.] (25); [państwo inflanckie] Od Wschodu Słońca graniczy z Moskwą. A od Zachodu morzem z Gotlandią. Od Południ z Litwą y z Zmodzią/ y nieco ku zachodu s Prufy. Od Pułnocy Morzem albo odnogą Morfką s Swecią y Filandją. *KwiatOpis* Dv, A4.

W przeciwstawieniu: »od pułnocy ... ku południu« (1): Kurlandy od Pułnocy Morze przyległo. Ku Południu Zmodzka Ziemią. *KwiatOpis* Cv.

Zestawienie: »od wschodu (słońca) i pułnocy« = od północnego wschodu [szyk 1:1] (2): [Egipt] Leży nad rzeką Nylufem/ z obu stron/ mając od zachodu Cyrenen y Libią/ od wschodu y pułnocy morze czerwone/ od południ Etiopią/ tho iest Murzyny/ á od pułnocy Arabią/ Pálestynę albo Zydoństwo z gorą Synái. *BielKron* 270v, 278.

Szeregi: »od pułnocy i od zachodu« [prawdopodobnie: od północnego zachodu] (1): Arabia troiaka/ opoczyłta/ pułta/ y fortunna [...]. Arabia opoczyłta od pułnocy y od zachodu Syrijskiej ziemi przyległa/ á tufz przeciwko łobie ma pułtą Arabią. Zálię Arabią fortunna/ thá iest od południ. *BielKron* 263v.

»od wschodu, od południa, od pułnocy« (1): Berná miásto niepołpolite/ ktore rzeká wielka á głęboka Arolá obiegła ze trzech stron/ od wschodu/ od południ/ od pułnocy. *BielKron* 283.

»od zachodu, południa, pułnocy« (1): Ten Fránkfort ná rokołsznym mieyfcu záliadł/ od wschodu Odrá idzie pod miáftho/ od zachodu/ południ/ pułnocy winnice rokołsne. *BielKron* 291. ~

»z pułnocy« (1):

~ W połączeniu z nazwami innych stron świata (1): [ziemia położona] Ná południe [przypadła] Efraimowi/ á ná puł nocy Mánálszehowi/ á było morze granicą iego/ á przylegáią do Afzerá z puł nocy [ab aquilone]/ á do Ifálszehára ze wschodu. *BudBib Ios* 17/10. ~

»ku pułnocy« (2): Rewália ku pułnocy iesth przyległa Szwedom *BielKron* 437v; Wicka ziemica nad Morzem ku Pułnocy leży. *KwiatOpis* B3.

»na pułnocy (A)« (2):

~ W połączeniach z nazwami innych stron świata [w tym: na wschod (a. po wschodzie) słońca (2), na zachod (2), na południe (1)] (2): Syria, Kráyiná w Afiey/ po wschodzie słońca ma Euphráten rzekę na záchód morze. [!] Mediterraneum y Aegipt/ ná pułnocy Ciliciam/ Ná południe Arabiam *Mącz* 437b; *SkarŻyw* 357. ~

δ. Na północ od czegoś (20) :

»od pułnocy« (1):

~ Zestawienie: »od pułnocy i zachodu« = na północny zachód (1): Wolha druga rzeka po Tatarfku Edel z Moskwy íe poczyna, wiúcey od pułnocy y zachodu nizli Don [ex fontibus septentrionalioribus et occidentalioribus quam Tanais]. *MiechGlab* 25. ~

»ku pułnocy« = ad aquilonem, contra aquilonem *Vulg* (12): y ítepuie [granica] ná rownie/ y przemija [tj. ciągnie się] ku pułnocy Betháglá *Leop Ios* 18/19, *Ios* 19/14; Ma Anglia ku pułnocy wyłpę Tilen [...]. Támże w they ítronie pułnocney íą Orkádes wyłpy *BielKron* 277; Iest zá Swecią ku pułnocy w ziemi Biármiey pułzcza wielka *BielKron* 295, 269 [2 r.], 433.

~ *ku pułnocy czego* (a. *czemu*) (1): wżákże máią [Murzyni] wyłep známienithy wielkieu żywności/ kthory Nylus wkoło obchodzi/ rzeczony Meroe/ niegdy Sabá zwany [...]. Getulia Tunet álbo Bárbaria ku pułnocy iey. Nigryte pod Getulią ku południu. *BielKron* 271.

ku pułnocy od czego (4): I mieli [synowie Beniamina] granicę ku pułnocy od Iordanu *Leop Ios* 18/12; Szkocia y Angliá/ wżytko to zwano Británią. Szkocia od Angliey ku pułnocy *BielKron* 277, 277, 433.

W połączeniu z określeniem odległości (1): Biłe ieżioro zamek y miáfto nád Ieżiorem ták rzeczonym [...]/ leży od Mołkwy miáftá ku puł nocy fto mil/ tákże [= *tyle samo*] od wielkiego Nowogrodá *BielKron* 433.

W połączeniu z nazwą innej strony świata (1): *BielKron* 271 *cf* *ku pułnocy czego*. ~

»na pułnocy (A)« = *ab aquilone* *PolAnt* (7):

~ *na pułnocy od czego* (3): I pogrzebli go [Jozuego]/ ná gránicách dzierzawy ie⁸⁰/ w Támnáthfare/ kthore leży ná gorze Efráim/ ná pułnocy od gory [*a septentrionali parte montis*] Gáás. *Leop Ios* 24/30; Rzeká Ren ná południe pod miáfto [Szafausyja, dziś Szafuza, miasto w Szwajcarii] idzie/ ná pułnocy od miáftá gory wdzięczne á mierne *BielKron* 283, 339.

na pułnocy czemu [= *od czego*] (2): Vityuh Kráiná od Wołochdy ftho mil/ á od Bilego Ieżiorá fto y czterdzieści mil [...]. Ty wżytki Kráiny fá Mołkwi ná puł nocy. *BielKron* 433; *BudBib Ios* 24/30.

W przeciwstawieniu: »na południe ... na pułnocy« (3): [Iwan Bazyli] ná troię woyłká rozdzielil/ iedno puścił do Siewierłkieuy żemie ná południe/ drugie ku Toropcu ná puł nocy/ Trzećie ku Drohobużu y Smoleńsku *BielKron* 428v, 283; zaś gránicá Menáłzehowá od pułnocy (te⁸⁰) potoká [...]. Ná południe [dostała się] Efraimowi/ á ná puł nocy Mánáłzehowi *BudBib Ios* 17/10.

Szereg: »na pułnocy i na wschod słońca« (1): Lech záfię od wierzchu Wiłły á Odry/ ná puł nocy y ná włchod Słońcá wżytki kráiny miał/ gdzie dziś Polłká/ Śląsko/ Márgrábtwo/ Prufy/ Pomorzánie [...]. *BielKron* 339. ~

b. O położeniu obiektów niebieskich: w północnej części nieba (9) :

»od pułnocy« (1):

~ *Szereg*: »od wschodu słońca i od pułnocy aż do południa« (1): Otho obłoki od włchodu flońcá/ y od pułnocy/ aż do południá [*ab oriente et septentrione usque ad meridianum*] *Leop 4.Esdr* 15/34. ~

»na pułnocy (A)« = *na północnej półkuli nieba* (3):

~ *W przeciwstawieniu*: »na pułnocy ... na południe« (3): To koło [tj. *Zwrotnik Raka na niebie*] ná ósm części włáfnie rozdzieloné: Pięć nád żemią/ á trzy zaś niešie zánurzoné. [...] To tedy ná północy/ iákořmy fłyżzeli/ W Ráku tkwi: ná południe zaś/ drugie [koło, tj. *Zwrotnik Koziorożca na niebie*] w pól [!] dzieli Zimnégo Kozorożcá *KochPhaen* 18, 2; Poli – Dwa punkti mebieskie [!], ieden na półwci [!], a druga na południe, koło ktorich wżiřtko niebo obracząie. *Calep* 817a. ~

»na pułnocy (L)« (5): Pothym Mars Plánetá ná pułnocy ná mocnym mieyłcu będący/ promieniem fwoim niezczefliwym zaráżaiąc mieřce zácmenia/ [...] nákloni ludzie ku rozmaitym rołterkom *LeovPrzep* A3; Arctos, Latine, Ursa, Wóz niebieski/ álbo Niedźwiedz y[a]ko niektórzi zową/ Známie fiedni gwiazd niebieskich ná pułnocy fwięcących. *Mącz* 15a, 15a, 76c.

~ *W przeciwstawieniu*: »z południa ... na północy« (1): Y głową Andromedy ná ten czas zachodzi: A Wieloryb z południá ku niéy przedsię godzi. Przeciwko nim Cepheus ná północy łtoiąc/ Ręce wyniółł wyłoko/ o dziewczkę łye boiác. *KochPhaen* 22. ~

B. *W wyrażeniach przyimkowych wskazujących na kierunek ruchu: z kierunku północnego; w kierunku północnym (103)* :

»od północy« = *ab aquilone Vulg, PolAnt; ex septentrione Miech; a septentrione Vulg* (27): Aż też Tatarzy Vlanści [...] od północy przyłzedłzy wżytkę ziemię z miałtecki y ze włiami połiedli *MiechGlab* 40, 36, 45; Zmocniaycie łie nie łtoycie/ boć ia złe rzeczy przywodzę od Północy/ y zburzenie wielkie. *Leop Ier* 4/6; *BibRadz Ier* 46/20, 50/3; *BielKron* 94v [3 r.], 335.

~ *W połączeniu z nazwami innych stron świata [w tym: od(e) wschodu (słońca) itp. (10), od zachodu (8), od (a. z) południa (8)] (12)*: *Leop Is* 41/25, 49/12; Potym łię wzrułżá gwałtowne á częłte dźdze od południá y od północy/ á druga część od zachodu. *BibRadz 4.Esdr* 15/37[38]; *BielKron* 39v, 314v; bowiém łzturmuiá ná nię [wieżę, tj. Kościół katolicki] ode włchodu łłóńcá/ Turcy Arryáńłcy: z południá/ Stánkárowie Neltoryáńłcy: od zachodu/ Cálwinowie Luterłcy: od północy/ Tátárowie Sergiáńłcy. *OrzQuin* M3v; *HistRzym* 110. Cf »od południa i od północy«, »od wschodu, od zachodu, od północy i od południa«.

Wyrażenie: »wiatr (a. powietrze 'wiatr') od północy« (5): Powietrze niemale bywa od północy. *FalZioł* V 55; Zimny wiatr a mroz od północy *FalZioł* V 55; Przetółż zdrowie człowiecze łeft przemieszkawać w powietrzu łwiebodnem/ wiatrem od północy przewiewaiąc *FalZioł* V 62, V 55; *HistRzym* 110.

Szeregi: »od południa i od północy« (1): á potym porułłá łie dźdze gwałtowne od południá y od północy [*a meridiano et septentrione*] *Leop 4.Esdr* 15/37[38].

»od północy aż na wschod słońca« (1): A porułłá łie [*ludzie*] od Morzá do Morzá/ y od Północy aż ná włchod Słóńcá [*ab aquilone usque ad orientem*]: będą krażyc łzukaiąc łłowá Páńłkiego/ á nie naydą go. *Leop Am* 8/12.

»od wschodu (słońca), (i) (od) zachodu (słońca) (a. do zachodu), (i) od poł(u)dnia (a. od morza, a. do południa) i (od) północy« = *z całego świata; ab oriente et occidente et aquilone et austro PolAnt, Vulg; a solis ortu et occasu, ab aquilone et mari Vulg; ab oriente et ab occidente, ab aquilone et a mari PolAnt* (4): Zebrał łe [*Bóg ludzi*] od włchodu łłóńcza y od zachodu/ od północy y od morza. *WróbŻółt* 106/3; *BibRadz Ps* 106/3, *Luc* 13/29; Y przyidą [*narody pogańskie*] od włchodu y zachodu/ od północy y południá: y wsiędą w krołłtwie Bożym. *WujNT Luc* 13/29. ~

»z północy« = *ab aquilone PolAnt* (24): Bo oto ia wzbudzam/ á przywiode do Bábilonu zebranie wielkich narodow/ z Północy [*de terra aquilonis*]; y będą przeciwko niemu łzturmowác *Leop Ier* 50/9; *BudBib Is* 14/31, *Ier* 50/3, *Ez* 26/7; *SkarJedn* 170; PAttrzay iáko łnieg po górach łye bieli/ Wiátry z północy włtáią/ Ieżiorá łye łćinaią *KochPieś* 15; Látowidzę łtoi/ Ale ná łobie nie ma zwykłey krafy łwoiey. [...] twarz łina/ á włbior włáłłciwy łáką barwę ná łobie obłoki mięwáią/ Kiedy wiatrem rułżone z północy włtawáią. *WitosłLut* A5.

~ *Gra słów* (2): Nie zpól lub nocy/ lub dniá: nie ze włchodu/ Ani czekaymy páná od zachodu *KochPieś* 40 [*idem*] *KochWr* 16.

W przeciwstawieniu: »z południa (a. południowy) ... z pułnocy« (3): *FalZioł* V 61v; powietrze sie im przemieniło przeciw południowe^{mv} wiatru: y wftał z pułnocy wiatr/ á wzbudzi nawałności *HistRzym* 11v; Z południa przychodzi wicher/ á z pułnocy zimno. *BudBib Iob* 37/9.

Przysłowie: Kiedy wiatr łpułnocy wieie/ wyłoki dom sie tedy chwieie. *March*¹ A4 [*idem*] *March*³ V4.

Wyrażenie: »wiatr z pułnocy, który z pułnocy wieje« = *aquilo Murm, BartBydg, Mącz, Calep; boreas Murm, BartBydg, Mącz* [szyk 7:3] (9:1): *Murm* 19; *aquilo, s pułnocy vyatr, boreas BartBydg* 117; Wiatru z południa ostrzegay sie/ á przeciw południu okieⁿ nie otwieray/ wieczor zawždy okna otwieray na poł noczy/ aby wiatr z pułnocy tve miełzkanie przewiewał *FalZioł* V 61v, IV 37a; *Aquilo, Graece Boreas Wiátr który z pułnocy wieye. Mącz* 13c, 409a; *HistRzym* 11v; *Calep* 86b; Ten áffekt [tj. gniew] podobien iełt *Aquilonowi* który dmie z pułnocy/ á iełt wiatr popędliwy y [mr]ożny/ który twárdą zimę y trzáfkaiące mrozy pobud[za]. *KlonFlis* A4v; [Głos grzmienia iego bił ziemię nawałność wiatru który wieie od wchodu letnego [= z północnego wschodu, gdzie latem wschodzi słońce] (*marg*) alias łpułnocy. (-) y zgromádzenie wiatrow [*Eccli* 43/17] *KsięgiEklez* N8]. *Cf Przysłowie.*

Zestawienie: »z pułnocy i od wschodu słońca« = z północnego wschodu« (1): Wtorego dnia po Bożem narodzeniu miełzał sie wiatr do południa z zachodu/ Po obiedzie z pułnocy y od wchodu Słońca *LudWieś* Bv.

Szeregi: »nie z poł lub nocy, lub dnia, nie ze wschodu ani z zachodu« (2): *KochPieś* 40 [*idem*] *KochWr* 16 *cf Gra słów.*

»(tak) ze ([od]) wschodu (słońca jako) i (z) zachodu, z pułnocy i z południa« = z całego świata, zewsząd (1): A powieda Apołtoł iż ná pułnocy/ ná południe/ ná wchod y ná zachod miáłtá onego wżędy po trzy brány to miáłto miáło. To thák włańnie mamy rozumieć iż to miáłto káżdemu narodowi s káżdey części łwiatá iełt wolnie otworzone/ ták ze wchodu łłońcá iáko y z zachodu/ s pułnocy y s południá. *RejAp* 182v; [á któryż [*Kościół*] iełt Wielki: iedno ten/ który iełt ze wżyłtkiego łwiatá zebrány? kiedy od Wchodu y Zachodu/ z Pułnocy y z Południá/ lud Pogański iełt wezwány. *HerbOdpow* Zv].

»ze wschodu i z pułnocy« (1): Lecź słuchy [tj. wieści] włtráľzą go [*króla północnego*] ze wchodu y z pułnocy [*ab Oriente, et ab Aquilone*] *BudBib Dan* 11/44. ~

»ku pułnocy« = *contra aquilonem Vulg; ad aquilonem PolAnt* (13): *BielŻyw* 71; Dofyczieście sie iuź náchodzili około they gory: idźcieľz ku pułnocy *Leop Deut* 2/3; Idźże tedy á wołay ku Pułnocy á mów. Náwroc się odporna Izráel Mowi Pan *BibRadz Ier* 3/12, *Deut* 2/3; *BielKron* 444v; Mogog to iuź wiemy iż to był łyn Iáphetow/ który sie był vdał ku pułnocy z ludźmi y z miełzkanim łwoim/ tám gdzie sie byli potym okrutni á zli ludzie rozrodzili. *RejAp* 170; [*Węgierska ziemia ku polskiej mówi:*] Acźbych szłá ku pułnocy/ gdzie kráiná Prufka/ Ale y tá poľpoľu/ ze mną częłto truľka [tj. szemrze 'narzeka']. *BielSat* G3; Piľze dáley Cromer/ iľz ci Włofzy y Rzymiánie/ álbo gwałtem niepogodnych wiatrow przybili sie w ty brzegi Zmodźkie [...] álbo pewnym [tj. stałym, niezmiennym] y vmyłłnie náprošťowaným [*lege: naprostowaním (I sb)*] okrętow łwoich ku pułnocy wiatrem zachodnim vćiekáiąc przed okrutnością Cefarzew tyrannow zázegłowáli w ty Zmodźkie y

Litewfkie [...] kąty StryjKron 71, 71; A ná koniec od oyców fyny rozmówiły [Amazonki] Y fzy z nimi/ nábrawfzy wfzelákiego pónu/ Ku pułnocy/ y fiádly po obu ftron Donu. KochProp 12.

~ W przeciwstawieniach: »ku pułnocy ... ku południu, na południe« (2): BibRadz Eccle 1/6; Patrzcie iedno ku Pułnocy/ pátrzcie ná Poludnie/ Iáko fie k nam przymykáią Zágorzánie cudnie. BielSpr b2.

Szereg: »ku pułnocy, ku południu, także na wschod i na zachod słońca« = *na wszystkie strony* (1): Rzekł tedy Pan do Abrámá [...] Podnieś oczy fwe/ á poyrzy z mieyfca tego gdzieś teraz ieft/ ku Pułnocy/ ku Południu/ tákże ná Wfchod/ y ná Zachod fłońcá [ad aquilonem, et ad meridiem, et ad orientem, et ad occidentem]. BibRadz Gen 13/14. ~

»na pułnocy (A)« = *ad aquilonem PolAnt* (7): BielKron 343v; [Sarmata] wykłáda fie Wodz álbo Xiążę wyfokości/ álbo Pan wyfzy y gorney kráiny/ co fie rozumie o pułnocnych ftronach/ bo fie ku gorze podnofi Ziemiá idąc ná pułnocy. StryjKron 21; Kto fię chce ftámtąd [z Krey] ná pułnocy chynąc/ A Greckie brzegi y Azyá minąc/ Może fię ziechać z Konftántynopolem/ Przeftroym polem [tj. drogą morską]. KlonFlis D2.

~ W połączeniu z nazwami innych stron świata (1): [Abiron do młodzieńca:] Pożrzyfz iuz ná wfchod fłońcá/ moy miły człowicze/ A przypatruy fie pilno [...] Obrocze fie háyw záfię/ požrzyfz ná południe/ Aleć y tam podobno też požrzeć nie cudnie. [...] Pożrzał potym ná zachod młodzyeniec vbogi/ Vżrzał záfię rozliczne zámieszáne trwogi. [...] Rzekł Abiron [...] Tu weżrzy ná pułnocy/ iz vżrzyfz czwartego [pana]/ A poznáfz go coć zacł ieft/ y po herbiech iego. RejWiz 167.

W przeciwstawieniach: »ku zachodu, na południe ... na pułnocy« (2): Słowiánie powftawfzy z pol fwoich [...] poiedli/ Mifyá Dácią/ Dálmácyą [...] thakież Iftryą [...]. Drugie hordy Słowańfkie obrociły fie ku záchodu Słońcá w Niemieckie kráiny [...]/ drugie hordy Roxolánow obrociłi fie ná pułnocy/ tám że ofiedli gdzie dziś zowá Podláfze BielKron 336; Słońce też wfchodzi y záchodzi/ á do mieyfca fwego ciągnie gdzie wfchodzi. Idzie ná południe y krąży ná pułnocy [BibRadz: bieży kołem ku pułnocy] BudBib Eccle 1/6.

Szereg: »na zachod i na pułnocy« (1): [Lech, pierwszy władca Polski] luckościa wielka zatrzymawal przifobie woifko ono/ ktorem od potzátku rzek/ wiłli/ y odri/ Nazachod y Napulnoci/ to Kroleftwo rofferzel. PaprUp A4. ~

Przen (1) :

Wyrażenie przyimkowe: »na pułnocy (A)« = *ad aquilonem PolAnt* (1):

~ Szereg: »na wschod, na zachod, na pułnocy i na południe« (1): Abowiem od tego ták zacnego celu á od tey fwiętey cnoty/ y od thákiego káżdego kto fie około niey báwi/ dáleko ná wfchod/ ná zachod/ ná pułnocy/ y ná południe/ á tákże y ná wfze ftrony cień zálátuie RejZwierc 23. ~

α. O obszarze mroźnych zim, w tym Polsce (3) :

»z pułnocy« = *ex septentrione Miech* (2): piŕze Bergomen^{us}, iz czału Auguŕta Cefarza ofm dziefiát tyfięci Burgondow z pułnoci powftawfzy poładowili fie nad rzeká Rinem MiechGlab 44.

~ W przeciwstawieniu: »z pułnocy ... południ« (1): Którá powieść [...] Znaczyłá/ że zá láty miał wftać lud z pułnocy [tj. z Polski]/ Którégo kray południ niémiał zdołác mocy. KochProp 13. ~

»na pułnocy (A)« (1): (*nagł*) POTROYNY O SOBIE (-) [...] kráymy podziemnymi Przyźedłem ná pułnocy [*tj. do Polski*], [...] wnuki przewážnego Lechá przeltrzedz, by lepiej oyczyzny íwey ítrzegli *CiekPotrHerb*)?(3).

a. *O ukierunkowaniu przestrzennym obiektów geograficznych: rzek, granic, krain (25) :*

»od pułnocy« = *ab aquilone Vulg, PolAnt; a septentrione Mącz (3)*: I z biega [*granica*] do Habenboem [...]: y przechodzi z ítrony pułnocy/ ná rowne polá: y ítępuie ná rownie/ y przemija ku pułnocy Betháglá: A wychodzenie iey ku Iężykowi [!] morzá nasłońńfego/ od pułnocy ná końcu Iordaná ná południe *Leop Ios* 18/19; Zákoliłá íe potym tá gránicá od Pułnocy ku Hannáton/ á kończą íe gránice iey v doliny Ieftháel. *BibRadz Ios* 19/14; Fluere a septentrione in exortitum Oceanum, Ciec od pułnocy w morze ná wíchód słońcá leżące. *Mącz* [269]b.

»z pułnocy« (1): Pan ták mowi/ Oto wody ktore idą z Pułnocy [*ab aquilone*] íą íáko powódź gwałtowna *BibRadz Ier* 47/2.

»z strony pułnocy« (1): á przechodzi [*granica posiadłości rodu Beniamina*] aż do pagorkow kthore íą ná przeciwko wíłępowániu do Adommim: I z biega do Habenboem [...]: y przechodzi z ítrony pułnocy [*ex latere aquilonis*]/ ná rowne polá *Leop Ios* 18/18.

»ku pułnocy« = *ad aquilonem Vulg, PolAnt; ad a. versus septemtrionem Miech (15)*: *Leop Ios* 18/17; Píżą ítárzy Kronikarze/ íż Słowieńfka ziemiá rozciągnęłá íe byłá ku pułnocy aż ku Rakufkiey ziemi *BielKron* 274v; W tey ziemi [*Hegow, tj. Hesji*] íláchty nie mało/ Landgráwftwo ku Kłięftwu Rákufkiemu należy/ ma miał dofyć/ [...] ále gdzie Dunay ku pułnocy idzie/ gory wíżytki zímne íą lodu pełne y lećie *BielKron* 286, 281v, 292, 292v.

~ *W połączeniach z nazwami innych stron świata (7)*: Ktora [*rzeka Wołga*] gdy ku pułnoczy płynie wíżędy Don okrażáiąc z daleka zklánia íe miedzi południe á wíchod floncza y wpada w morze Euxinum [*tj. Czarne, błąd autora zam. Kaspjskie*] *MiechGlab* 25, 25; y przychodzi [*granica posiadłości synów Asera*] aż do Kármelu ku Morzu/ y do Sihor y Lábánáth. Ztámtąd íe obráca ku Wíchodu íłońcá ku Bethdágon/ y bieży aż ku Zábulon przez dolinę Ieftháel ku Pułnocy *BibRadz Ios* 19/27; SZwáńcárfka ziemiá poczyna íe od Alpes gor kámiennych/ á ściąga íe ku Renu ku pułnocy/ aż do Waldshut y Lámffenberg/ á zálię tąd idzie ná zachod floneczny według gory Iury aż do rzeki Geneweńskiey *BielKron* 282v, 286v, 290, 292v.

Zestawienia: »ku pułnocy i wschodu słońca« = *od północnego wschodu (1)*: S tego Ieżiorá [*Iwanowego*] dwie rzece wielkie wychodzą/ Don á Schat: ten íe Schat obrocił ku zachodu íłońcá/ wíżáwíży s íobą Vpę rzekę w pada w Okę ku puł nocy y wíchodu íłońcá. *BielKron* 431.

»ku pułnocy a (i) ku zachodowi(-u)« = *na północny zachód, w kierunku północno-zachodnim (2)*: Wypífanie dwoiey Sarmatkiey krainy. Iedney ktora leży w Azijey ściągáiąc íe ku wíchodu floncza. Drugiey kthora w Europie ku pułnoczy: á ku zachodowi íe ściągáiąc. *MiechGlab* 1; *BielKron* 286v. ~

»na pułnoc« (1): [*Stąd*] Gdzie dawne Krákufove mury podlizuie/ Y gdzie przez tłufte role ítrumień zdobiąc piáną Idzie Wíflá ná pułnoc morzem przepáłána [*lege: przepasana*]. *WitosłLut* A2.

»na pułnocy (A)« (4):

~ *W połączeniu z nazwami innych stron świata (1)*: Dźwiná rzeká poczyna fie z ieźiorá ktore tákże zową Dźwiná/ w dziełiáci mil od tego mieyfcá gdzie y Dniepr/ puściłá fie ku zachodu Słońcá/ potym ná pułnocy w pada w morze Niemieckie Oceanum. *BielKron* 432.

W przeciwstawieniach: »na wschod słońca, na południe ... na pułnocy« (2): Przypeć/ Bereżyná/ Thur/ wpadaią w Dniepr ná wchod Słońcá/ drugie ná puł nocy idą/ Buoh/ Narew/ Niemen *BielKron* 437; Tym twóy dziad Firléy/ Mikołaiu łynie: A póki Wiłła/ póki Nieper popłynie/ Ten ná południé/ oná ná północy: Chwałá trwác będzie iego łpraw/ y mocy. *KochFrag* 30.

Szereg: »na wschod i na pułnocy« (1): PAństwo Moskiewkie ná wchod y ná puł nocy rościągęło fie *BielKron* 433v. ~

b. O ruchu obiektów na sklepieniu niebieskim (3) :

»z pułnocy« = z północnej części nieba; *ab aquilone PolAnt* (2): Z pułnocy złoto [tj. tęcza] przychodzi od Bogá łtráźnego chwałá. *BudBib Iob* 37/22.

~ *W połączeniu z nazwą innej strony świata (1)*: Tu [tj. do Zwrotnika Koziorożca na niebie] przyłzedłzy z północy łóńce ku Aultrowi/ Wraca łye zásię náзад ku Aquilonowi [tj. na północ]. *KochPhaen* 19. ~

»ku pułnocy« = w stronę północnej części nieba (o pozornym ruchu Słońca) (1):

~ *W połączeniu z nazwami innych stron świata (1)*: Słońce wchodzi y záchodzi/ y wraca fie odnowione ná łwe mieyfce gdzie wchodzi/ odchodzi też ku południu y wraca fie ku pułnocy. *BielKron* 79. ~